Nagyvárosi közösségi kertek Magyarországon

BETONBÓL KIBÚJT PARADICSOMOK

Erre mondják azt, hogy benne van a levegőben: amikor különböző helyeken ugyanaz jut az emberek eszébe, és már nem tudni, ki volt az első. Így volt ez a közösségi kertekkel is Magyarországon. Idén tavasszal Budán, Pesten és Kecskeméten is ilyen kertek nyíltak egymástól függetlenül, mégis ugyanazzal a gondolattal: a városi környezetbe egy kis zöldet ültetni és közösséget teremteni elmagányosodott életünkben.

Reggel érkezünk a nyolcadik kerületi Leonardo kertbe. Ez egy igazi, klasszikus foghíj-telek, tűzfalakkal körbeölelve, de a szokásos sitt, romok és gaz helyett veteménysorok borítják a talajt. Az egész leginkább olyan, mint egy hétvégi telek: balra egy fészer és komposztáló ládák, jobbra tűzrakóhely van, körülötte félhordókra állított deszkák szolgálnak padként. Mögöttük helyezkednek el a parcellák: a zöld összevisszaságban már látszanak az egy hónapja ültetett palánták terményei, itt-ott apró padlizsán- és paprikakezdeményeket venni észre, snidlinget, kicsi, zöld paradicsomokat. És persze népszerűek a biztos sikerrel kecsegtető fűszernövények is.

Érdekes látvány ez a Leonardo utca felől, a járókelők nagyot néznek, amikor elhaladnak előtte, legtöbbször meg is szólítják az ott kertészkedőket, hogy meséljék már el, mégis mit csinálnak itt a város kellős közepén, öt percre a metrótól. És ők általában szóba is elegyednek az érdeklődőkkel, sőt gyakran be is hívják, körbevezetik őket, majd búcsúzóul még egy kis bazsalikomot is nyomnak a csodálkozó emberek kezébe.

Sokan reggel, a munka előtt intézik el a napi locsolást: ottjártunkkor hét-nyolc ember is váltja egymást a dugattyús kútnál, köztük a húszéves *Nina*. Büszkén mutatja meg nekünk, milyen szépen rendbe hozta a paradicsompalántáját, az első héten ugyanis nagy volt a szél és az eső, és

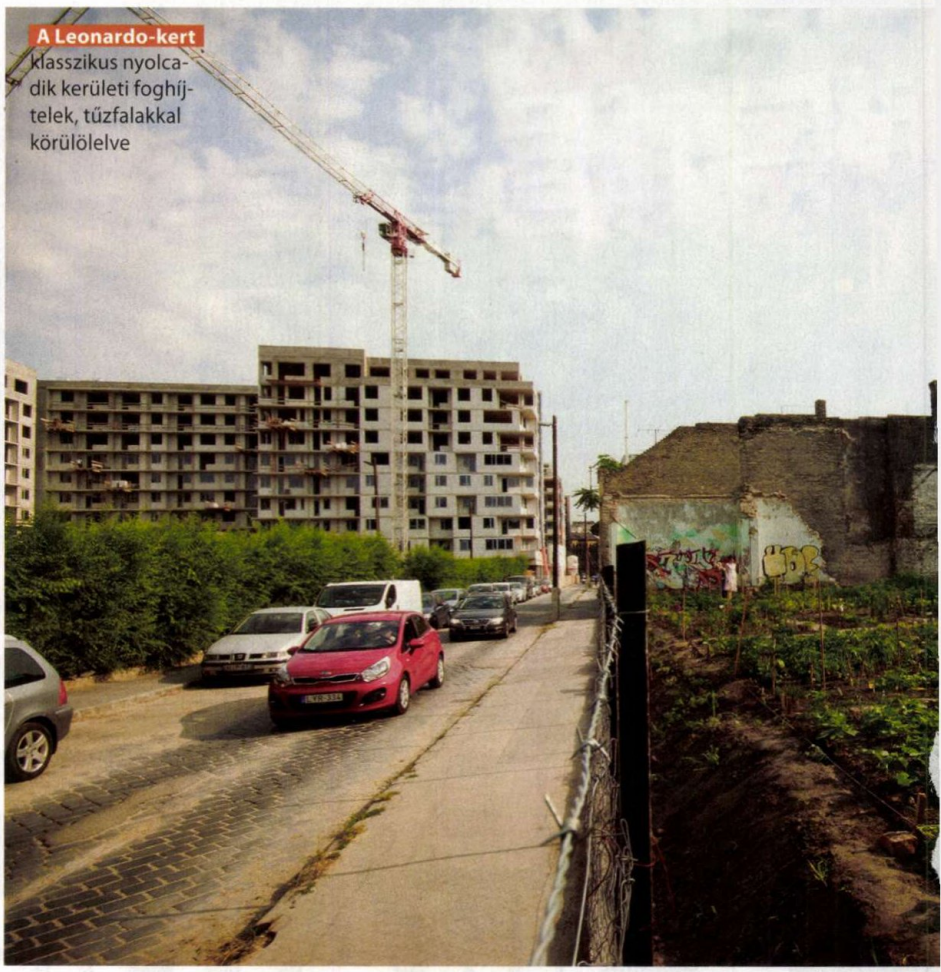

A Leonardo-kert klasszikus nyolcadik kerületi foghíj-telek, tűzfalakkal körülölelve

Nina a reggeli locsolás közben. Kora reggelente hét-nyolc ember is váltja egymást a dugattyús kútnál

Mark húsz éve él Budapesten: Megnyugtató, hogy valóban vannak működő formái az önellátásnak

az egyik növény eltört a száránál. A karó azonban megmentette, mára megvastagodott és összeszedte magát.

Némelyik kiskert kitűnik a zöld összevisszaságból, a gazdáik ugyanis különleges ötletekkel próbálták növelni a hét négyzetméter adta lehetőségeket: az egyiken például egy öreg jutazsák áll, telirakva földdel, oldalt pedig különböző fűszernövények nőnek ki a szakadásokból. Egy másik kertbe ágas-bogas botot szúrtak le, arról lóg le néhány földdel teli petpalack – paradicsom ez is, csak felfüggesztve. A városi kertésztől ugyanis nem áll távol a kísérletező kedv, számukra nem furcsák a gasztro- és kertművészeti blogokból összeszedett ötletek, hiszen nekik a kertészkedés maga is szokatlan: akivel szóba elegyedtünk, mind pesti gyerekként nőtt fel, és eddig csak tévében látta, mi az a kapálás. A felfedezés örömével vágnak neki a dolognak, és persze sokszor előfordul a nagy hévben, hogy amikor gazolni kell, nem tudják biztosan, melyik a gaz, és melyik a frissen kibújt növény: ilyenkor egyszerűen kivárnak, mígnem a növények elkezdenek hasonlítani a róluk készült képekre.

Ráadásul maga a kertszabályzat is rákényszeríti a parcellatulajdonosokat a néha legendának hangzó, valójában ősrégi praktikákra, ugyanis tilos vegyszereket használni. Így aztán cukorral kevert sütőport vetnek be a hangyák ellen, mészport a csigák ellen, csalán levét a tetű ellen. Ninának is meggyűlt a baja a liszteskékkel, amelyek a karalábét támadták meg: mosószappanos oldattal fújta le őket, illetve gépzsírral bekent sárga színű lapokat helyezett el a kártevők ellen – az ötlet láthatóan működik, beleragadtak a bogarak. Az egyik kertész, *Sári Edina* még egy blogot is indított, ahol a közösség tagjai megoszthatják egymással a tapasztalataikat. Mindez talán sokak számára komolytalannak tűnhet, de korántsem az: a parcellatulajdonosokat szerződés kötelezi, ha nem gondozzák, nem gyomlálják a kertet, vagy ha vétenek a szabályzat ellen, többszöri felszólítás után kizárhatóak a közösségből.

A megnyugató komposzt

Feltűnik az utca túloldalán az amerikai származású *Mark*, aki át is köszön a drótkerítésen. Nyurga alak, vállig érő hajjal, fekete keretes szemüveggel. Egyik kezében cigaretta, a másikban a reggeli kávét hozza papírpohárban: ő az az igazi, városi értelmiségi figura, aki most egy kicsit vissza akar találni a természethez, egyfajta kísérletként. Mindent csodaként él meg, és mindent kipróbál. Elmeséli, hogy komposztot csinált a belvárosi lakásának konyhájában, és nevet magán, hogy persze megjelentek a muslincák. De nem adta fel, kiköltöztette az egészet a gangra, és most már nagyon szépen beletanult a komposzt készítésébe, büszke gazdaként szokta nyitogatni a láda fedelét, kevergetni és szagolgatni a tartalmát.

– Olvastam erről korábban, de igazából nem hittem el, hogy működik. Kellemesen csalódtam, ráadásul nagyon könnyű volt megtanulni. Számomra kész csoda, hogy a banánhéj és a kávézacc földdé válik egy fél év alatt, ahogy az is, hogy a város közepén fúrhatunk egy kutat és megoldódik a vízproblémánk. Megnyugtató, hogy valóban vannak működő formái az önellátásnak. Így kevésbé tűnnek félelmetesnek a technológiai fejlődés és a felmelegedés lehetséges következményei – vélekedik Mark, aki 1990 óta él Budapesten, és nagyon szereti.

– A barátaim sokszor hozzák fel példaként

A Zöld Jövő melléklet támogatója az **MVM Trade Zrt.**

mvm trade

Bécset, és valóban gyönyörűek az utcái. De ott nem érzi otthon magát az ember, az ilyen utca nézegetésre való, nem használatra: az ember valahogy áll benne, nem él benne, mint itt. Tudom, persze, a magyarok ezt nem így érzik. Az ember másként él külföldön, mint a saját hazájában: én másként élem meg a lehetőségeket és a felelősséget. Örülök, hogy itt lehetek.

Nina azt mondja: jót tesz a közösségnek, hogy van néhány külföldi tagja. Mert ők valahogy jobban érzik az összetartást, náluk megszokott, hogy mindenféle tevékenységre rögtön alapítsanak valami közösséget.

Mark a parcelláján kaprot, paradicsomot, répát és salátát termeszt. A legjobban eddig a retekkel járt, rengeteg termése volt, kísérletként pedig a gyömbérrel is próbálkozik, ugyanis ennek már a virága is csodaszép, spirál alakzatú. Ültetett édesburgonyát is, mert nagyon szereti, de sokba kerül.

– Majd összevágjuk a nálam termő tökkel, nagyon finom lesz – teszi hozzá Nina, Mark szerint pedig más már nem is kell hozzá, csak egy kis dió, aszalt szilva és sonka. Azt mondja, majd itt sütik meg, tökéletes lesz.

Mrs. Obama kertjében

A városi kertek elterjedése a második világháború idején kezdődött Nagy-Britanniában, amikor az élelmiszerhiány enyhítésére az önkormányzatok egyszerűen kiadták a művelhető területeket a lakóknak. Annak idején ezeket Győzelmi Kerteknek nevezték. A mozgalom második hulláma a hatvannyolcas generációhoz és a hippikhez fűződik, 1973-ban nyitotta meg New Yorkban az első városi közösségi kertet egy aktivista, *Liz Christy* és az általa szervezett Zöld Gerillák mozgalom: a kert még ma is él. Napjainkban pedig virágkorukat élik a városi kertek, hiszen ez egy jó válasz a gazdasági és ökológiai válságra, illetve a nagyvárosi magányra. New Yorkban már kétezer ilyen kert működik, köztük jó néhány a felhőkarcolók tetején. Az angolszász területeken még az egyházak is csatlakoztak, és megnyitottak néhány templomkertet a hívők előtt. Az egyik leghíresebb vetemé-nyes pedig Washingtonban, a Fehér Ház parkjában található, amit *Michelle Obama*, az amerikai elnök felesége hozott létre.

Magyarországon több helyen és több egyesület részéről is régóta megindultak a kezdeményezések, de csak idén tavasszal értek célba.

– A Nyugat-európai példákból kiindulva felvettük a kapcsolatot a fővárossal, továbbá önkormányzatokat kerestünk meg és olyan ingatlanfejlesztő cégeket, amelyekről tudtuk, hogy parlagon heverő területeik, foghíj-telkeik vannak – meséli *Dénes Barbara*, a Leonardo kertet is létrehozó Kortárs Építészeti Központ illetékes munkatársa. Elsőként azonban nem is annyira az eredeti célpontok, hanem a Millenáris fogadta be az ötletet és adott nyolcszáz négyzetmétert, átvállalva az első évi vízszámlát is. A KÉK ehhez a Corvinus Egyetem tangazdaságából mentett meg palántákat,

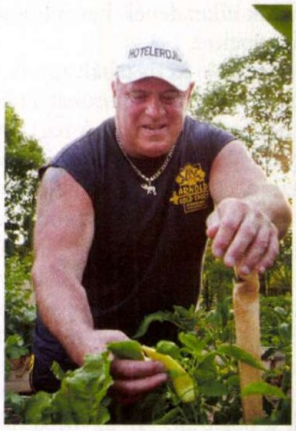

Nick Árpád: Ez itt egy édenkert a sikátorban, a szépet kereső emberek egy csoportja

A kerteknek van egy demokratikus hozadéka is: a tagok megtanulnak érvelni, közösen dönteni, feladatokat elvállalni

Rosta Gábor: Az egyik néni mesélte nemrég, hogy többet beszélgetett az elmúlt két hónapban, mint előtte egy évig

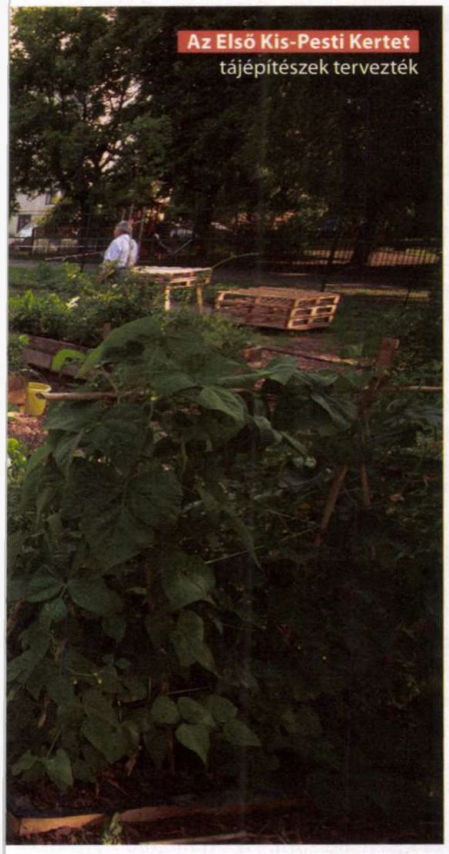
Az Első Kis-Pesti Kertet tájépítészek tervezték

csupa paprikát és paradicsomot – így kapta a Lecsócs-kert nevet. 88 parcellát hirdettek meg, amelyekre több mint négyszázan jelentkeztek, így aztán sorsolással választottak közülük. Másodikként épült meg az 1400 négyzetméteres Leonardo kert a Corvin sétány közelében, egy ingatlanberuházó telkén.

A városi kertekre általában az a jellemző, hogy a telektulajdonossal egy egyesület vagy egy önálló személy köt szerződést, majd ő szervezi meg a kertközösséget. Születik egy kertszabályzat is, amit mindenkinek el kell fogadnia. Ebben szerepel például az, hogy illegális növényeket nem lehet termeszteni, a közös területek művelésében mindenkinek részt kell vennie, sok helyen például tilos fát ültetni, nehogy beárnyékolja mások veteményesét. A kerttagok nem adhatják át másnak a parcellát, ha valaki ki szeretne lépni, akkor a része visszaszáll a közösségre. Nagyon fontos a biztonság: a kaput mindig zárni kell, hiszen ezeken a helyeken idővel igen komoly érték képződik, a Leonardo kertben még kamera is működik. Ugyanakkor a különböző programok során a kertkapu sokszor nyitva van, mindenkit szívesen látnak.

Maga terület nem korlátlan ideig áll a közösség rendelkezésére, a szerződéseket is 1-3 évre kötik meg. Ugyanis éppen az az egyik cél, hogy a parlagon heverő, a várost megcsúfító telkek szépüljenek meg, így benne van a pakliban, hogy a tulajdonos egyszer csak visszakéri a területet, mert szeretne kezdeni vele valamit. Ilyenkor sincs harag, a közösség tovább költözik: nyugaton vannak több mint tíz éve működő csoportok, amelyek tagjai nyugodtan kertészkednek tovább a harmadik-negyedik helyen is.

A kertek létrehozásához persze szponzorokra van szükség: a KÉK tapasztalatai szerint 2-4 millió forintból kialakíthatóak, ez persze függ a meglévő infrastruktúrától is, hiszen minden esetben szükség van áramra és vízre. Ha például kutat kell fúrni, az igencsak megdobja a költségeket. A legnagyobb összeget természetesen a talajcsere jelenti, ugyanakkor a kertészeti vállalatok szívesen segítenek. A tagok számára a programba való bekapcsolódás a legtöbb esetben nem ingyenes, viszont az összeg szinte jelképes. A KÉK kertjeiben például parcellaként évente tízezer forintot kell fizetni, ám cserébe ők finanszírozták a talajjavítást, biztosították a szerszámokat és egy kezdő csomagot, amiben termőföldet, trágyát, magokat, palántákat, kertészeti áruházban beváltható utalványokat adtak mindenkinek. Ezenkívül komoly szakmai hátteret is nyújtanak, előadásokat szerveznek, illetve az általuk felkért szakkertészektől bármikor tanácsot lehet kérni, köztük *dr. Fekete Szabolcstól*, a Corvinus Egyetem adjunktusától.

A kertek közösségében általában a fiataloktól a gyerekes családokon át a nyugdíjasokig mindenki jelen van, ezenkívül kisebb társaságok is: a Lecsós-kertben az egyik parcella tulajdonosa például egy egyetemi önkéntes csoport, a Leonardo kertben pedig egy nyolcfős baráti kör állt össze kertészkedni. Sőt, itt van egy jógastúdió is, így aztán már volt jógaóra is a tagok számára, a szabadban.

Egészséges mamák és babák

Kecskeméten is feltámadt a városi kertépítés ötlete, méghozzá a hunyadivárosi Baba-mama Klubban. Itt a kezdőlökést elsősorban a vegyszermentes zöldség és gyümölcs igénye adta meg.

– Nem egyszerű feladat olcsón egészséges élelmiszerhez jutni – meséli *Csilla*, az ötlegazda kismama, aki egy hetilapban olvasott erről a megoldásról, aztán egyszerűen megkeresett egy helyi képviselőt, *Pászti Andrást*, és megkérte, hogy segítsen. Maga a Baba-mama Klub a Hunyadivárosi Közösségi Házban működik, és a mellette található üres telket kérték el a tulajdonosától: a szerződés évente fog megújulni, az ötszáz négyzetméteren most 15 család osztozkodik. Elsősorban persze a közeli panelházak lakói jelentkeztek, hiszen nekik nincs kertjük. Számos támogatót sikerült szerezni, a részönkormányzat fizette a kerítést, mások szakkönyveket és vetőmagokat adtak, de volt, aki ingyen felszántotta a területet. A vizet részben a Hunyadvárosért Egyesület, részben a részönkormányzat állja, itt nincs közös költség.

– A közelben van a *Hankovszky Zsigmondról* elnevezett tér, aki híres növénynemesítő volt a századfordulón és a huszadik század első felében, ő alkotta meg a Hankovszky-féle rózsakajszit, tőle származik a rózsabarack elnevezés is. Nagyon sokat tett a közösségért és a kisemberekért, úgy érzem, az ő szelleme ébredt most fel – mondja Pászti András.

A családok nagy része kisgyermekes, és ahogy Csilla meséli: nem sok különlegességet termesztenek, krumplit, répát, petrezselymet, borsót, babot, kamillát. A kertben van egy homokozó is, ennyi gyerekkel ez természetesen elengedhetetlen.

– A gyerekek már nagyon ügyesek, hamar megtanulták, hogy óvatosan kell menni a kis utakon, nem szabad rátaposni a növényekre. És persze szívesen részt vesznek a munkában is, velünk együtt örülnek a sikernek. Az én kisfiam most már az eddig utált zöldhagymát is megeszi, csak azért, mert mi termeltük – meséli Csilla.

A demokrácia kis körei

Az Első Kis-Pesti Kert talán a legszebb. Nem csoda, ugyanis tájépítészek tervezték, akik szintén kertésztagok. A hétvégi telek helyett itt egyfajta mintakert tárul a szemünk elé, a csinosan elhelyezett, emelt parcellák előtt félkörívben kialakított fűszerkert terül el, gondosan feliratozott növényekkel. A bejárat mellett hirdetőtábla, jobbra árnyat adó fák, zöldellő fű és padok: tökéletes helyszín egy piknikhez.

A megléte főképp *Rosta Gábor* kitartó munkájának köszönhető, aki A városi tanya – Szemléletváltás a válság közepén című kötet szerzője.

A Zöld Jövő melléklet támogatója az MVM Trade Zrt.

– Válságmenedzsmentet tanítok a Zsigmond Király Főiskolán, és a hallgatóimnak készítettem egy előadást az 1929-es nagy válságról, így bukkantam az ötletre – meséli a tanár, aki később a Városi Kertek Közhasznú Egyesület egyik alapítója lett. – A legelső hazai közösségi kertet egyébként egy FöldKelte elnevezésű informális csoport nyitotta meg 2010-ben egy magántelken, de ők végül feladták a kertészkedést, elsősorban időhiány miatt.

Rosta Gáborék minden szempontból valóban mintakertet hoztak lére: a közösség kialakításánál fontos volt a lokalitás, hogy mindenki lehetőleg ötszáz méteres körzetben lakjon, mert így könnyebb időt szakítani a kerti munkára, és biztosan megvalósul az egyik alapvető cél: egymásról mit sem tudó szomszédok ismerkedhetnek össze. Kifejezetten lakótelepi környezetet kerestek, és a továbbiakban is erre fókuszálnak, ugyanis a kertek itt szolgálnak a legerősebb gyógyírként, társadalmi és városépítészeti szempontból egyaránt. Ők a hazai közösségi kertalapítók közül az elsők, akik önkormányzati területet tudtak szerezni a kert számára.

– Számos kerületet felkerestem, és mindig pozitívan fogadtak, azonban csakhamar kiderült, hogy a kert megvalósulása előtt még sok akadályt le kell győzni – meséli Rosta Gábor. – Például az önkormányzati jogrendszerben nincs definiálva a közösségi kert fogalma, rendeleteket kellett kiadni, az önkormányzat ingatlangazdálkodását módosítani, a képviselő-testületi szavazást előkészíteni, stb. A jogi háttér megteremtése gyakorlatilag két évbe telt egy ügyvédi iroda jótékony segítségével. Szerencsére azonban a polgármester és a képviselők is a szívügyüknek tekintették a kert megépítését.

Most, hogy már van minta, Rosta Gábor arra számít, a többi kerület is bele fog vágni, hiszen ezek viszonylag olcsó, ugyanakkor nagyon látványos fejlesztések, óriási kommunikációs értékkel: a kertek megnyitása mindig visszhangot kelt a médiában és a helyi közösségekben.

– Ez most már nyilvánvaló az önkormányzati vezetők számára, így tárgyalásokat folytatunk a XI. és a III. kerülettel is – bizakodik Rosta Gábor, aki hozzáteszi: magát a kertet felépíteni egy-két hétbe telik, viszont a közösségépítés hosszabb időt vesz igénybe. Kispesten erre nagy hangsúlyt fektettek, itt kéthetente van egy kertgyűlés, a tagok írták meg a kertszabályzatot, és arról is döntöttek, hogy ingyen dolgoknak nincs értéke, ezért legyen bérleti díj: havi száz forint.

– Az egyik néni mesélte nekem nemrég, hogy többet beszélgetett az elmúlt két hónapban, mint előtte egy évig. Az emberek ma már nem gondolkodnak és cselekednek közösségben, pedig a mi társadalmunknak különösen nagy szüksége lenne az együttgondolkodásra – véli Rosta Gábor. – A kerteknek van egy demokratikus hozadéka is: a tagok megtanulnak érvelni, közösen dönteni, feladatokat elvállalni, felelősöket kijelölni. Érdekes látni, hogyan alakulnak ki a döntési mechanizmusok. *Bibó István* írt a demokrácia és a szabadság kis köreiről: szerintem ez egy ilyen kör. És persze számos új tevékenységben is kipróbálhatta magát a közösség a kertészkedésen kívül is, hiszen a kerti padokat és a komposztálókat is mi építettük. Mindez felszabadította az emberekben alkotóerőt, kialakította az együttműködés kultúráját: és ha megtapasztalják, hogy közösen létre tudnak hozni, teremteni tudnak valamit, megérzik az erejüket is. Ami pedig a legfontosabb: nemcsak ők tanulták meg mindezt, hanem a folyamatosan asszisztáló gyerekeik is látták. Az ő életükben ezek a tevékenységek természetesen fognak megjelenni.

Kecskeméten a kezdő lökést elsősorban a vegyszermentes zöldség és gyümölcs igénye adta meg

A normális élet

Az esti kertben – ahol azért még erős a nap –, inkább az idősebbek tevékenykednek. Mivel itt már két hónapja ültettek, sokkal látványosabb az eredmény. Legtöbben azt mesélik, nem is gondolták, mennyi mindent meg lehet termelni egy ilyen kicsi területen. Egy asszony már csomagolja is nekünk tépősalátát, azt mondja, kétnaponta szed egy kosárral, így aztán egy hete paprikás krumplit és a tojásos nokedlit esznek hozzá. Egy idős házaspár pedig azt meséli, pár napja szedték le a sóskát, amiből főzelék készült, hat nagy karalábéból pedig levest főztek.

A kertben 26 családnak van parcellája. Az önkormányzat hárommillió forinttal járult hozzá a megvalósításhoz, illetve az első évi vízszámlával, termőföldet a Főkert Zrt. biztosított. A magokat és a palántákat mindenki maga hozta, de előfordult, hogy valaki egyszer csak beállított egy láda növénnyel az utcáról, mondván, megmaradt, ajándékba hozta. Az őshonos paradicsomfajtát pedig a közeli Wekerle-telepen szerezték be az Átalakuló Wekerle mozgalomtól: a palántákat örökbe kellett fogadni, a magját pedig vissza kell majd adni. Az Átalakuló Városok célja ugyanis az, hogy a helyi közösségeket alkalmazkodóképessé tegye a klímaváltozáshoz és az energiahiányhoz.

Itt kertészkedik egy helyi híresség, *Nick Árpád* súlyemelő- és szkandervilágbajnok, négyszeres Guiness-rekorder, aki nemrég vonult nyugállományba.

– Én egy hónappal később kezdtem, mint a többiek, és egy kicsit el is voltam keseredve, mert azért sportolóként bennem van a versenyszellem. De most már nem látszik a különbség, lassan leszedhetem a paprikát is – büszkélkedik a hajtásokkal. – Ha az ember sikeres sportoló, akkor az azt jelenti, hogy hosszú évtizedekig csak erre koncentrált és egy kicsit abnormális életet élt. Most, hogy visszavonultam, nagyon keresem a közösségi tevékenységeket, nyitott vagyok, érdeklődöm a környezetem iránt. Amikor errefelé sétáltattam a kutyáimat, már lehetett látni, hogy lesz itt valami, méricskélték a földet. Úgy gondolom, ez itt egy édenkert a sikátorban, a szépet kereső emberek egy csoportja. Amikor láttam őket itt tevékenykedni, egyszerűen azt éreztem, hogy szeretnék én is közéjük tartozni. Számba vettek, és kaptam én is egy kis földet.

Fehérváry Krisztina